

MULTIFUNKCIONALNI CENTAR U BANOŠTORU - REVITALIZACIJA CRKVE SVETOG RUDOLFA**MULTIFUNCTIONAL CENTER IN BANOŠTOR - REVITALISATION OF THE CHURCH OF ST. RUDOLF**

Marina Maksić, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – DIZAJN ENTERIJERA, ARHITEKTURA

Kratka sadržaj – Tema ovog rada jeste prenamena crkve Svetog Rudolfa u Banoštoru. Ideja je da se kroz proces revitalizacije crkva i njena neposredna okolina pretvore u multifunkcionalni prostor. U tekstualnom delu rada, kroz analize su istraženi geografski i istorijski konteksti, urađena je swot analiza, te studija slučaja. Zatim je kroz grafičke priloge i tekstualno objašnjenje predstavljeno idejno rešenje prenamene crkve u auditorijum sa kafeterijom, te auditorijumom na otvorenom i paviljonima-radionicama za rad u manjim grupama.

Ključne reči: crkva Svetog Rudolfa, prenamena, revitalizacija

Abstract – The topic of this paper is giving a new function to an old church of St. Rudolf in Banoštor. The church and its surrounding should become a new multifunctional space. In textual part there are a few analyses about geographical and historical context. Also there are swot analysis and a case study. The project is represented in textual and graphical documentation. The new space contains two auditoriums, coffee and three pavilions.

Keywords: the church of St. Rudolf, revitalisation, new function

1. UVOD

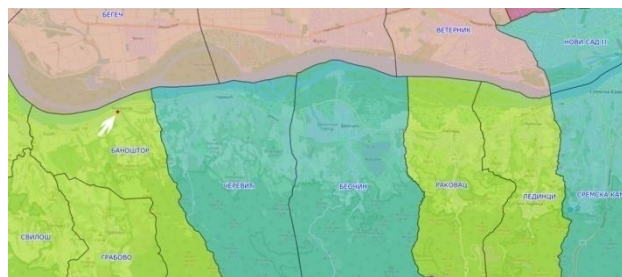
Ideja rada je prenamena crkve Svetog Rudolfa u Banoštoru. Kroz proces revitalizacije crkva i njena okolina biće pretvoreni u multifunkcionalni prostor. Kroz tekstualni deo obrađene su analize konteksta, studija slučaja i načini oživljavanja starih objekata. Sam projekat je predstavljen kroz tekstualni deo i grafičke priloge. Prikazano je idejno rešenje prenamene crkve u salu za događaje, uz prateće sadržaje kafeterije, paviljona-radionice i auditorijum na otvorenom.

2. CRKVA SVETOG RUDOLFA U BANOŠTORU**2.1 Geografski kontekst**

Banoštor je selo na obali reke Dunav i severnim padinama Furške gore. Pripada opštini Beočin zajedno sa još 7 mesta. Od Novog Sada je udaljen 28 km, a do graničnog prelaza Neštin, sa Republikom Hrvatskom deli ga 15 minuta vožnje.

NAPOMENA:

Ovaj rad proistekao je iz master rada čiji mentor je bio dr Ivana Miškeljin, vanr.prof.

Прилог 1. Шупра сумауаја [1]

2.2 Istorijski kontekst

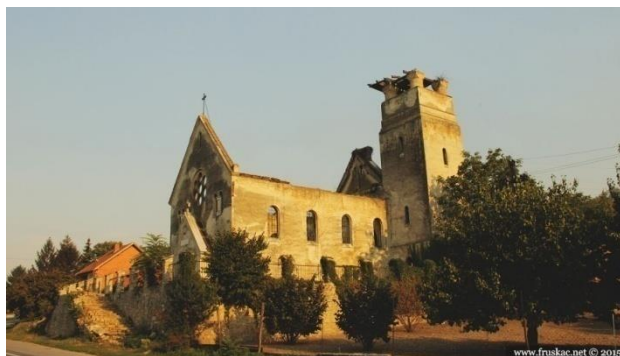
Selo Banoštor smatra se jednim od najstarijih naselja u Sremu. Prvi put se pominje u spisima iz 12. veka. Ime je dobio od mađarske reči Banmonostor, što je bio naziv manastira ugarskog bana Beluša koji se nalazio na teritoriji današnjeg sela [2].

Do početka 18. veka, teritorija današnje Vojvodine, bila je pod Habzburškom monarhijom, kasnije pod Austrougarskom, sve do njenog pada. Sakralna arhitektura u poslednje dve decenije pred pad monarhije na tlu Vojvodine doživljava procvat. Grade se rimokatolički hramovi od sedme decenije 19. veka do početka prvog svetskog rata.

2.3 Izgradnja crkve

Zadužbine plemićkih porodica na teritoriji današnje Vojvodine nisu bile retkost. Tako je izgradnju ove crkve u neoromaničkom stilu [3] finansirao češki plemić Rudolf Kotek iz Futoga. Crkva je podignuta na njegovom zemljištu za katoličko stanovništvo, jer je u selu živio veliki broj nemačkih porodica.

Crkva je izgrađena u neoromaničkom stilu. Temelje je dobila 1910. godine, zidarski radovi su bili gotovi 1913. godine. Prve vernike crkva je primila 1914. godine. Titular crkve je sveti Rudolf.

Slika 1. Crkva Svetog Rudolfa [4]

2.4 Period nakon drugog svetskog rata

Po završetku drugog svetskog rata, iz Srema odlaze porodice nemačkog stanovništva.

Crkva ostaje napuštena jer nema više katoličkih vernika. Vremenom propada prvo krov i drvena konstrukcija, zatim zvonik i enterijer crkve. Preostali su samo zidovi [5].

3. NAČINI OČUVANJA ARHITEKTONSKOG NASLEĐA

Objekti imaju svoj vek trajanja. Njega možemo produžiti ukoliko pratimo promene i oštećenja koje ugrožavaju naš objekat i zatim biramo prave načine za obnovu, koji sprovodimo bez odlaganja. Na proces starenja objekta ne utiču samo materijali od kojeg su izgrađeni. Korišćenje građevine je još jedan faktor koji utiče na oštećenja, uz neadekvatnu upotrebu i nebrizljivo održavanje.

Održavanje je najjednostavniji postupak za održavanje objekta. U današnje vreme težimo da stare prostore prilagodimo aktuelnim potrebama. U tim procesima je skoro uvek zastupljena adaptacija. Tu prilagođavamo jedan ili više delova građevine budućim korisnicima i njihovim potrebama. Izmene mogu biti uklanjanja ili dodavanja pojedinih građevinskih elemenata npr zidova, vrata, stepeništa...

Kod nepokretnih kulturnih dobara, najzastupljeniji je proces revitalizacije. Primenjuje se kada se menja namena prostora. Osnovni uslovi koji dovode do revitalizacije su društvene i ekonomske prirode. Oni su rezultat prestanka ili promene funkcije objekta. Mada sam proces revitalizacije često zavisi od adaptabilnosti samog objekta. Da li je moguće novu namenu smestiti i prilagoditi postojećoj strukturi. Kod zaštite lokalnog građevinskog nasleđa, nije loše uključiti lokalno stanovništvo. Kroz anketu proceniti stav koji imaju o objektu ili celini i iskoristiti ga za pravljenje plana za budućnost. Danas je važno da korišćenje kulturnog objekta bude promišljeno, da je održivo. Tako uključivanje u kulturni turizam ima pozitivan efekat na doprinos kod održavanja i zaštite nasleđa. Čini važan deo regionalne i nacionalne ekonomije, ima ulogu u razvoju teritorija i izvor su finansiranja održavanja i intervencija na nasleđu.

4. STUDIJA SLUČAJA

U segmentu posvećenom studiji slučaja, analizirani su primeri iz savremene arhitektonske prakse na temu rekonstrukcije objekata. Obabrano je šest sakralnih objekata. Tokom vremena ovi verski objekti su iz niza razlova izgubili svoju prvobitnu funkciju. Kroz proces revitalizacije, svako od njih je obnovljen i data mu je nova namena. Dobijanjem nove namene, svaki od objekata je nastavio da živi, novi i kvalitetniji život, koji mu garantuje svetlu budućnost.

Svi primeri birani za studiju slučaja imali su dve glavne karakteristike. Svi objekti su objekti sakralne arhitekture, izgrađeni da budu mesta okupljanja vernika. Danas svi ti prostori imaju novu drugačiju namenu. Činjenica je da u današnje vreme broj vernika hrišćanske veroispovesti opada, te se crkve procenjuju kao neodržive i nedovoljno korišćene. Zato se zatvaraju ali se istovremeno i traže rešenja za njihovu adekvatnu prenamenu. Međutim nisu sakralni objekti doživeli preobražaj kao rezultat manjeg

interesovanja za veru. Usled ratova, migracija stanovništva ili jednostavno nezainteresovanosti lokalne zajednice prepušteni su zubu vremena. Uglavnom krov i njegova konstrukcija propadnu prvi, a spoljni zidovi opstanu najduže.

Iako se sa vremenom i razvojem, potrebe ljudi menjaju, potreba za okupljanjem i socijalizacijom je uvek prisutna. Tako se iz primera studije slučaja mogu videti da su objekti zadržali svoju prvobitnu funkciju okupljanja ljudi pod jednim krovom. Sadržaji koji se danas nalaze u objektima nekadašnjih crkvi su uglavnom kulturne prirode. Pretvoreni su u višenamenske sale za predstave, koncerte, predavanja, prilagodljive za održavanje izložbi. Prilagođavanje prostora novim sadržajima zahteva uvođenje novih celina kao što su toaleti, prostori za skladištenje opreme...

Prilikom projektovanja novih namena, teži se da se postojeće stanje ne naruši intervencijama, koje bi prostor učinile boljim za buduće korisnike. Teži se i zadržavanju postojećeg stanja, sa stagovima prošlosti. Intervencije nadograđuju funkciju prostora, ali prostor sam po sebi ostaje spomenik, kao svedok istorije i saveznik za budućnost.

5. OPIS PROJEKTA

5.1 Lokacija

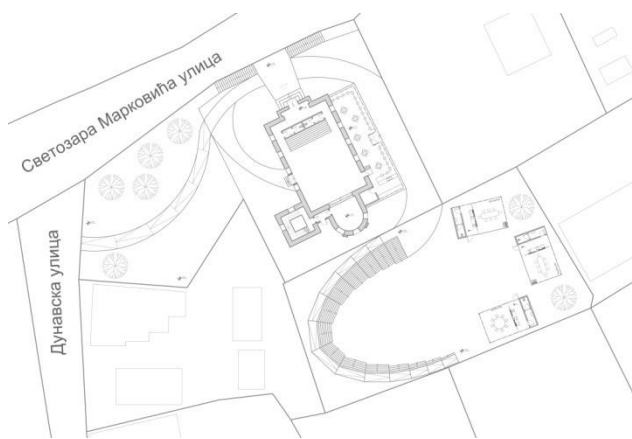
Objekat se nalazi u Banoštoru, u opštini Beočin. Parcela na kojoj se crkva nalazi je uz saobraćajnicu koja spaja Novi Sad, odnosno Petrovaradin sa graničnim prelazom sa Republikom Hrvatskom. Parcele na kojima je crkva sa novoprojektovanim delovima je na uglu ulica Svetozara Markovića i Dunavske. Obuhvata dve parcele, broj 314 i broj 316. Postojeći objekat crkve i novoprojektovana kafeterija su orijentisani sever - jug, dok je prostor na parceli broj 316 orijentisan istok - zapad.

5.2 Kontekst

Banoštor je mesto u kom se tokom godine nekoliko puta organizuju razne manifestacije. Geografski položaj je pogodan za uzgajanje vinove loze, te iz toga proizlaze i uslovi za proizvodnju vina. Selo broji čak sedam vinarija. Pored vinskog turizma, seoski turizam u vidu objekata koji pružaju usluge noćenja i obedovanja je takođe prisutan. Blizina reke Dunav i plan da se na obali gradi pristanište, otvara mogućnost i za rečni turizam. Međutim, mesto nema prostore namenjene za okupljanje većeg broja ljudi. Odatle je i proistekla ideja o multifunkcionalnom centru, koji bi selu dobro došao.

Kompleks predstavljen u radu obuhvata postojeći objekat crkve Svetog Rudolfa, i novoprojektovani deo. Oni zajedno čine multifunkcionalni kompleks. Ideja je da se postojeći objekat sačuva od daljeg propadanja i da mu se da nova namena. Kako bi kompleks pružao mogućnosti za što veći broj sadržaja, celina bi se dopunila novim prostornim programima. Tako bi crkva bila pretvorena u auditorijum, odnosno salu za događaje. Da bi objekat bio što funkcionalniji, neophodno je uvesti dodatni sadržaj u vidu ugostiteljskog objekta.

To bi bila kafeterija, smeštena uz crkvu. Novi objekat, nezavisan ali povezan sa postojećom crkvom. Na parceli 316, on novih sadržaja, nalazi se amfiteatar na otvorenom i paviljoni.

Prilog 2. Grafički prilog - uža situacija

5.3 Koncept

Crkva Svetog Rudolfa je simbol sela. Ideja je da se ona sačuva i obnovi. Za novu namenu je predviđeno da se pretvori u auditorijum. Prostor bi služio za predavanja, seminare, koncerte, ceremonije venčanja....

Uz samu crkvu, predviđena je kafeterija. Ugostiteljski objekat mogao bi u budućnosti da služi kao prostor za prijeme, degustacije... Auditorijum i prostor kafeterije bi međusobno nadogradili mogućnosti koje jedan i drugi prostor nude. Crkva i novoprojektovana nalaze se na parceli koja je viša od parcela koje ih okružuju i dominiraju okolinom. Parcela na kojoj su smešteni prostori za rad i prostor na kojem su crkva i kafeterija, povezani su rampom. Rampa je element u prostoru koji omogućava lakši pristup. Iz nje proističe stepenište. I rampa i stepenište u eksterijeru pre svega služe kao elementi za komunikaciju.

Osim toga stepenište ima i funkciju auditorijuma na otvorenom. Pored prostora za događaje u zatvorenom, kompleks ima i prostor za događaje na otvorenom. Centralni deo te parcele može da se pretvori u pozornicu. Pozadinu pozornice čine tri paviljona u kojima bi mogle da se održavaju radionice ili da budu prostori za rad manjih grupa.

5.4 Projektni zadatak

Kompleks se sastoji od postojećeg objekta i novoprojektovanih objekata i prostora. Objekat katoličke crkve star je oko sto godina. kako nije bio u funkciji i nije održavan, još od perioda pre drugog svetskog rata, zahteva da prođe kroz celokupan proces revitalizacije. Pre svega postojeće zidove treba zaštititi u konstruktivnom smislu. Obezbeđivanjem stabilnosti objekta, osim sigurnosti, dobijaju se uslovi za dalje neophodne intervencije. Tako je prvi sledeći korak, natkrivanje objekta.

S obzirom da je prvobitni krov tokom vremena propao, enterijer crkve je nastradao usled izloženosti vremenskim uslovima. Zato je neophodna i obrada postojećih zidnih i podnih površina. Za obezbeđivanje energetske efikasnijeg objekta, potrebno je ugraditi novu spoljnu stolariju, odnosno prozore i ulazna vrata.

Od intervencija koje bi prostoru obezbedile novu namenu, treba dodati prostor auditorijuma u okviru crkve. On je zamišljen u vidu širokog stepeništa, poput tribina u sportskih halama. Poslednji nivo stepeništa bi se nastavio u galerijski prostor, koji bi se protezao iz tri fasade

objekta. Osim kretanja kroz objekat, galerija bi omogućila i sagledavanje prostora sa visine. Predstavljala bi prostor kao što je na primer balkon u pozorišnim dvoranama. Kao neizostavni deo svakog prostora, neophodno je uvesti i sanitarni čvor. Predviđeno je da bude smešten u unutrašnjost stepeništa-audiorijuma. Na taj način je iskorišćen prostor unutar konstrukcije.

Visina same konstrukcije omogućava da prostor unutar nje bude funkcionalan i da ima upotrebnu vrednost. Smeštanjem sanitarnog čvora ispod stepenica, spajamo dve funkcije na jednoj površini, što se uklapa u koncept multifunkcionalnosti. U nove objekte spadaju kafeterija i paviljoni-radionice. Kafeterija je predviđena tik uz crkvu. Fizički bi crkva i kafeterija bile spojene, te bi tako kafeterija postala novi, dopunski sadržaj crkve. Paviljoni su smešteni u dnu druge parcele.

Na taj način su udaljeni od saobraćajnica i izolovani od saobraćajne buke. Ideja paviljona je da predstavljaju prostore za rad, koji su opremljeni čajnom kuhinjom i toaletom. Prostori su predviđeni za rad manjih grupa, od ne više od 10 članova. Postoje tri objekta, koji međusobno mogu biti povezani.

Povezivanje nije zamišljeno kao oblik fizičkog povezivanja, već putem prostora koji se nalazi ispred paviljona. Sva tri objekta su orijentisana ka centralnom prostoru i mogu da predstavljaju prostor iza scene, back stage. U sklopu parternog uređenja, pored staza, predviđene su i dve rampe i jedan auditorijum na otvorenom. Staze i rampe zajedno imaju svoju osnovnu funkciju komunikacija. Rampa koja spaja dve parcele ima integrisano stepenište, koje proizlazi iz nje. I tako polukružnim oblikovanjem u osnovi, rampa zajedno sa stepeništem čini auditorijum na otvorenom.

Centralni deo parcele je slobodan i lako može da se transformiše. Stepenište bi bilo gledalište, paviljoni mogu da imaju ulogu backstage-a, te bi centralni prostor parcele mogao da bude scenski prostor. Na taj način se formira nova funkcija, gde prostor jednog dvorišta, postaje auditorijum pod zvezdama.

5.5 Prostorno programsko rešenje

Prostorom dominira objekat crkve, koji je i centralni objekat u okviru kompleksa. Sakralni objekat sada ima novu namenu, koja kao i prethodna, treba da okuplja ljude pod jednim krovom. Dakle, sada je crkva pretvorena u auditorijum, koji se nalazi u njenoj glavnoj i najvećoj prostoriji. Stepenišni prostor koji ima ulogu auditorijuma, postavljen je u glavnoj prostoriji. Njima se može stići do prvog sprata, gde se nalaze galerije. One se protežu uz istočnu, severnu i zapadnu fasadu. Apsida je prostor u crkvama u okviru kojih se čuvaju relikvije i prostor u kojem sveštenici održavaju liturgije. Obično su građene da budu izdignute u odnosu na ostali deo crkve. Menjanjem namene prostora, logičan sled je da apsida postane neki vid pozornice gde bi u okviru nove namene, to opet bio glavni prostor.

Glavni prostor u smislu mesta gde se odvija događaj zbog kojeg ljudi posećuju objekat. Tako bi apsida i prostor ispred nje, preuzeli ulogu scenskog prostora. Uvođenjem neophodne opreme, prostor odmah dobija novu namenu. Uz crkvu na zapadnoj fasadi se nalazi kula u kojoj je bio smešten zvonik.

Sada je kula pretvorena u stepenišni prostor i spaja prizemlje sa galerijom na prvom spratu. U objekat se može pristupiti sa severne strane kroz glavni ulaz i sa zapadne strane kroz novi sporedni ulaz. Na južnoj strani, kroz sporedne prostorije se može ući i pristupiti u kulu zvonika ili kroz apsidu doći u centralnu prostoriju crkve. Na istočnoj fasadi je predviđen novi ulaz, kojim je crkva povezana sa kafeterijom. Kafeterija ima svoj glavni ulaz na istočnoj strani.

Prostor kafeterije podeljen je u sve celine. Prvi je prostor šanka, a drugi je sala za ručavanje. Ona ima ulogu da se u okviru nje organizuju koktel žurke i drugi sadržaji koji prate bilo koji oblik okupljanja ljudi. Iz prostora šanka, pristupa se u ostavu, koja je neizostavni deo svakog ugostiteljskog lokala. Parcela na kojoj je smeštena crkva se nalazi na uglu i orijentisana na dve saobraćajnice. Sa glavne ulice dva kraja stepeništa vode do crkve, koja je na najvišoj koti tla u odnosu na parcele koje je okružuju. Pristup parceli iz sporedne ulice omogućen je putem rampe. Samim tim je prostor pristupačan i ljudima sa posebnim potrebama. Iz rampe se nastavlja staza koja vodi ka sprednom ulazu i ka glavnom ulazu crkve, te pored kafeterije ka južnom delu parcele. Tu se staza nastavlja u novu rampu. Njom se spušta u prostor druge parcele. Tamo su smešteni paviljoni za rad. Zamisao je da se u okviru njih održavaju radionice, seminari, edukacije.. Njihovu unutrašnju organizaciju čine prostori za rad, čajna kuhinja i toalet. Čajna kuhinja i prostor za rad su odvojeni pregradnim zidom, u okviru kojeg postoje dvoje kliznih vrata. Ona omogućavaju da prostor za rad bude zasebna celina ukoliko su vrata zatvorena. Klizna vrata takođe omogućavaju formiranje ulazne zone. Čajna kuhinja je opremljena šporet pločom, sudoperom i frižiderom. Toalet čine predprostor i kabina. Sami paviljoni su međusobno nezavisne jedinice, ima ih tri i predstavljaju jedan tip koji je multipliciran. Postavljeni su međusobno u polukrug. Jedna staklena fasada je pokretna. Ukoliko bi se na sva tri paviljona otvorila pokretna fasada, prostor bi se povezao i postao jedna celina.

5.6 Materijalizacija i svetlost

Prilikom odabira materijala, težilo se ka postizanju kontrasta. Ideja je da se postojeće stanje sačuva, tako je objekat crkve u fasadnoj opeci. Za pokrivanje objekta, kao i za kafeteriju odabrana je čelična konstrukcija sa staklenim panelima. Tako opeka i staklo formiraju kontrast, prozračnog i laganog u odnosu na masivne zidove.

U enterijeru crkve se nalaze novi elementi, stepenište, galerija i ograda. Stepenište je tamne boje koja ga ističe u prostoru. Ograda na galeriji je staklena, te prostor deluje otvorenije i bez vizuelnih barijera. Kod oblikovanja paviljona je inspiracija nađena u arhetipu kuće. Što se tiče materijalizacije, skoro tri cele fasade su u staklenim portalima.

S obzirom da su to prostori za rad, neophodna im je velika količina prirodne svetlosti. Jedan stakleni panel je pokretan. Fasada se može otvoriti i unutrašnji prostor prelazi u spoljašnji. Ukoliko sva tri paviljona istovremeno otvore svoju pokretnu fasadu, nastaje zajednički prostor uokviren objektima. Preostali zidovi fasade i krov su prekriveni aluminijumskim profilima.

Prilog 3. Grafički prilog - Vizuelni prikaz

6. ZAKLJUČAK

U našem regionu ne postoji mnogo primera prenamene sakralnih objekata. Međutim u svetu ih je mnoštvo. I ono što možemo zaključiti iz postojećih primera je da nema univerzalnog rešenja kako oživeti objekat koji više ne ispunjava funkciju za koju je izgrađen. Ali, postoje principi koji mogu biti od koristi na putu ka pronalasku pravog načina za oživljavanje starog objekta. Jedan od najvažnijih principa jeste da se svakom objektu mora pristupiti individualno. To znači da treba da se ponade najadekvatniji pristup za njegovo vraćanje "u život".

Takođe pored struke, nije na odmet u proces istraživanja uključiti i lokalno stanovništvo. Jer ako već ne postoje zakonske obaveze da se određeni objekti sačuvaju, lokalno stanovništvo često oseća moralnu obavezu da oni budu sačuvani zato što predstavljaju deo identiteta jednog područja i njegove istorije. Objekti su svedoci prošlih epoha i mogu da traju večno, ako se posvećeno brinemo o njima. Tako i ovaj rad može da predstavlja mali doprinos kada je u pitanju buđenje svesti o očuvanju objekata i istorije koje čuvaju u sebi.

7. LITERATURA

- [1] <https://a3.geosrbija.rs/katastar>
- [2] <https://vojvodina.travel/rimokatolicka-crkva-svetog-rudolfa-banostor/> (pristupljeno u septembru 2023.)
- [3] V. Mitrović, "Arhitektura 20. veka u Vojvodini"
- [4] <https://105.rs/crkva-svetog-rudolfa-u-banostoru/> (pristupljeno u septembru 2023.)
- [5] Slika 1. <https://fruskac.net/rs/lokacije/razno/crkva-svetog-rudolfa> (pristupljeno u oktobru 2023.)
- [6] N. Kurtović Folić, "Graditeljsko nasleđe, očuvanje i zaštita 2"

Kratka biografija:

Marina Maksić rođena je u Novom Sadu 1992. god. Master rad na Fakultetu tehničkih nauka iz oblasti Arhitektura – Dizajn enterijera odbranila je 2023. godine. kontakt: marinija.maxa@gmail.com